

Predikan i Abrahamsbergskyrkan söndagen den 10 augusti

Tolfte söndagen efter trefaldighet: Friheten i Kristus

Evangelium: Mark 2: 23-28

Lärjungarna plockar ax på sabbaten

En sabbat tog han vägen genom sädesfälten, och lärjungarna började rycka av ax medan de gick.

Då sade fariseerna till honom: "Varför gör de sådant på sabbaten som inte är tillåtet?"

Han svarade: "Har ni aldrig läst vad David gjorde när han och hans män blev hungriga och inte hade något att äta?"

Han gick in i Guds hus - det var när Evjatar var överstepräst - och åt upp skådebröden, som inga andra än prästerna får äta, och gav också dem som var med honom."

Och Jesus sade till dem: "Sabbaten blev till för människan och inte människan för sabbaten.

Alltså är Människosonen herre också över sabbaten."

Temat för i dag är Friheten i Kristus. Evangelietexten från Markus talar om hur Jesus hade en dispyt med fariseerna. Lärjungarna har tagit sig friheter ute på fälten – plockat sädesax och ätit dem – något som var helt OK vanliga vardagar men inte på sabbaten. Jesus slutord är minnesvärda och har ofta citerats: "Sabbaten är till för människan och inte människan för sabbaten." Samma grundläggande idé uttrycks av Paulus i den passus i Galaterbrevet (Gal 4:31 - 5:6) som vi nyss läste. Paulus säger till församlingen att de inte bör låta omskära sig, eftersom det skulle betyda att de ställer in sig under ett regelverk, en religiös lag, som inte är deras. En samling regler som Kristus har befriat dem ifrån.

Grundidén verkar alltså vara att vi skall vara noga med att inte acceptera något religiöst tvång eller underkasta oss ett färdigt regelverk. Kristus har gjort oss fria, och vi skall vara rädda om och tacksamma för den friheten. Människan står över ordningarna, även om ordningarna tillkommit i religionens namn.

Det är ganska lätt, tycker jag, att förstå det historiska sammanhanget, både när Jesus säger det han gör och när Paulus ett antal år senare skriver till församlingarna i Galatien. Jesus hade en del otalt med fariséerna. Han inte bara anklagade dem för att vara skenheliga och angelägna om sina privilegier. Värre var, menade Jesus, att de i religionens namn lade bördor på folket: ålade dem alla möjliga saker som gjorde livet tungt och budgeten ansträngd. Det är alltså inte konstigt att Jesus och lärjungarna nästan lite slängigt visade att de struntade i hur dessa lagens väktare försvarade det rätta beteendet, i detta fall sabbatsbudet. Det finns ju flera ställen i evangelierna där Jesus hävdar samma sak: att man kan hjälpa människor och djur som annars skulle fara illa, trots att sabbatsbuden förbjuder det allra mesta som har med resor, kroppsansträngning eller kommers att göra. Å andra sidan ser inte Jesus det som något självändamål att till exempel avskaffa sabbaten, den sjunde dagens vila. Vad det går ut på är att människans behov måste gå före ordningarnas krav.

Med Paulus och galatierna förhåller det sig så att det efter Paulus hade kommit andra kristna missionärer till Galatien. De hade predikat att människorna borde låta omskära sig. De ville

markera att en kristen människa var en jude som hade kommit ett steg vidare: till det nya förbundet. Mot detta hävdar Paulus att den som omskriv sig accepterar den judiska lagen: hela paketet. Den människan säljer ut sin frihet, den frihet som kommer genom Kristus. Lite så här på avstånd kan man se spänningen: mellan dem som ville visa att Kristus är fullbordandet av löften till det judiska folket, och dem som ville betona att han kom med något helt nytt. Paulus ansåg tydligen att man måste ryta till ordentligt: Galaterbrevet har uppfattats som ganska hårt i tonen, nästan anti-judiskt. Det var givetvis ett inlägg i en närmast kyrkopolitisk konflikt. Men Paulus *teologiska* budskap går inte att ta fel på: underordna er ingen annan religiös auktoritet än den som utgår från Kristus Jesus.

När vi nu har klarat ut detta, vad gör vi av det budskapet i dag? Vi har inga problem med religiösa övervakare som ser till att vi inte hänger tvätt eller köper godis på söndagen. Vi har inte heller några resepredikanter (i alla fall som jag känner till) som påstår att vi måste bli judar först innan vi kan bli riktiga kristna. Är de här texterna då hopplöst föråldrade??

Om vi hade mötts till gudstjänst kring de här texterna för till exempel hundra år sedan, tror jag att det hade legat nära till för predikanten att göra en utläggning från *frikyrkliga* utgångspunkter. Visa hur staten och statens kyrka utövade ett tvång gentemot fria församlingar, baptister, missionsförbundare och metodister. Det var omöjligt att stå utanför Svenska Kyrkan, och en rad statsfunktioner var knutna till den etablerade religionen. Här kunde säkert både Markus kap 2 och Galaterbrevet ge inspiration till att bekämpa statsreligionens tvång – och vid behov bryta mot dess ordningar. En civil olydnad, motiverad av att Kristus hade gjort oss fria.

Det kan ju också hända att en modig predikant i början av 1900-talet hade angripit den tidens lagiskhet i religionens namn. Det fanns ju en omfattande ”syndakatalog”, där sex, bio, kortspel och alkohol var huvudpunkterna. För en hel del av denna pietistiska hållning fanns ganska goda skäl (liksom det fanns och finns goda skäl för att hålla på sabbaten). Men samtidigt blev det i praktiken ett tvång som borde varit den kristna väckelsen främmande. Själve P P Waldenström lär, i ett sammanhang där alkoholen framställdes som Satans redskap och skäl att utesluta människor ur församlingen, ha utbrustit: Ge mig ett glas öl, så skall jag visa vad friheten i Kristus handlar om.

Men i dag har vi inte någon religiös överhet som tvingar oss till saker. Resterna av statsreligionen är få och delvis patetiska. Och inom våra samfund och församlingar är toleransen kring olika beteenden och vanor stor, i varje fall mycket större än för 100 år sedan. Det finns möjligen ett viktigt undantag, men även det tror jag är på väg att försvinna. Några anser att detta med toleransen har gått väl långt: att vi gott kunde lagstifta om mer respekt för religion i samhället, och att vi kunde ha nytta av mer återhållsamhet i mat och dryck, att söndagarna gott kunde vara lite mer sabbat. Men vi behöver inte ta till de stora orden om friheten i Kristus för att försvara oss mot religiösa tvång i dag.

Samtidigt kan vi inte blunda för att människor i stora delar av världen lider svårt under religiöst färgat förtryck, med kristna eller andra förtecken. Så i global skala har budskapet om friheten från ”lagen” en stor, direkt och brutal innebörd.

Men även här hos oss är det något i orden ”Sabbaten blev till för människornas skull, inte människornas för sabbatens” som borrar, och som liksom vägrar att låta sig reduceras till historia. Och det är samma sak med Paulus maning ”Stå därför fasta, låt inte lägga på er

slavoket igen". Jag tror att detta i själva verket har en väldigt viktig innebörd och dessutom ganska konkreta konsekvenser. Jag vill nämna två saker.

Att ta hand om människor på flykt har blivit vanligt, inte minst bland kristna människor och i församlingar i Sverige. Det har handlat om desertörer från USA:s styrkor i Vietnamkriget, för snart 40 år sedan. Det har gällt politiska flyktingar från Ungern och andra öststater, från Chile och Argentina, Centralamerika och Sri Lanka. På senare år har det kommit många från Iran, Irak och Palestina och inte minst de problematiska länderna på Balkan. Det finns ett mönster i detta som gör mig glad. En del av de "gömda" har varit efterlysta, andra väntar (länge, länge...) på besked om asyl eller överklagande av utvisning. För dem som ställt upp som värdar och hjälpare tycks *lagligheten* inte ha varit något problem. Om någon är eftersökt av polisen får man var särskilt försiktig, men det faller oss inte in att avstå från att hjälpa till bara för att myndigheterna och lagen har annan mening. Det har varit människan före föreskrifterna. Samtidigt engagerar sig många för en bättre lagstiftning och generösare regler: kyrkorna gemensamma påskupprop 2005 för en generösare flyktingpolitik, särskilt för barn och barnfamiljer, byggde sin trovärdighet och ideologiska energi på tiotusentals människors erfarenheter. Min poäng är att magkänslan för rättvisa och medmänsklighet ledde mera direkt till rätt slutsatser än statistik, utredningar och lagstiftning. Vi skall inte förakta möjligheten att skapa goda ordningar i samhället – ordningar som gör det lätt att handla medmänskligt – men när det är skarpt läge gäller Jesus-orden: Sabbaten blev till för människornas skull, inte människornas för sabbatens. Flyktingpolitiken kom till (eller borde kommit till!) för människornas skull, inte människorna för flyktingpolitikens. Det kommer även i fortsättningen att finnas behov för civil olydnad, utifrån den för Jesus och för oss självklara övertygelsen att människorna kommer före reglerna.

Till slut några tankar om ett annat slags tvång. Jesus och hans lärjungar hade lämnat allting. För att få mat var de beroende av vänner och anhängare, och enstaka gånger – som i vår text – av att plocka från sädesfält eller andra odlingar. I dag är det mycket få som lever så, och nästan ingen av dessa gör det av fritt val. Vi har stora materiella resurser, men då behöver vi naturligtvis fråga oss: vilka tvång är det rimligt att vi accepterar för fördelarna av ett bekvämt liv?

Karl Marx, en 1800-talsförfattare som vi inte särskilt ofta åberopar här i kyrkan, hade i grunden en väldig tilltro till maskinerna och teknisk utveckling. Med deras hjälp skulle skapas och frigöras väldiga produktionsresurser som människorna *skulle kunna* använda för att öka sin frihet och förverkliga sina drömmar. Men om de förblev underordnade, proletariserade, så menade Marx att de trots det stora välståndet skulle förbli ofria, bundna av vad han kallade "den gyllene kedjan". Det förtrycket skulle, enligt en samtida samhällsforskare, bestå i att de arbetande människorna tvingas arbeta onödigt hårt och onödigt mycket, inte för att tillfredsställa en annan klass utan för att själva tvingas konsumera sitt eget överflödiga merarbete. Ganska många i dag kan känna igen sig i den här bilden, andra kan det troligen inte. Men en stor del av vårt samhälle är styrt av konsumism och en slags järnlag som säger att vi bör konsumera mer och mer, slänga sådant som fortfarande fungerar och skaffa oss höga inkomster för att hänga med i köpsvängen. Vi tvingas, mer eller mindre godvilligt, att trampa i Grottes kvarn, som Viktor Rydberg, en annan 1800-taltänkare, använde som bild för ett samhälle som bygger på obevekligt arbete för en ständigt växande konsumtion.

Vi började med religiösa tvång, och det är sådana som Jesus i första hand vänder sig emot. Men det moderna samhällets konsumism har ibland framställts som en religion: kanske i dag en starkare kraft än traditionell gudstro. Bibelkunniga har ingen svårighet att känna igen detta:

Mammon är en avgud, en idol, som redan profeterna i Gamla Testamentet kände igen och varnade folket för. Viktor Rydberg talar om ”Plutus-Mammons religion”.

Hur man skall kunna stå fri från konsumism och köphysteri kan motivera en hel predikan – eller flera. Samhällsforskare har noterat att de som lättast kan uppleva frihet i förhållande till det ekonomiska systemet är dels de mycket rika: de som inte har några fler önskningar att uppfylla med pengar, dels de som har väldigt lite: Freedom is another word for nothing left to lose, sjunger countrysångaren Kris Kristofferson. Paulus kunde nog ha sagt att den som underkastar sig konsumismens logik söker sin rättfärdighet där; han eller hon är utesluten från nåden. Hårda ord. Jesus skulle kanske ha sagt det mjukare men lika allvarligt: Pengar, varor och teknisk påhittighet är till för människornas skull, inte människan för pengarnas. Några kristna människor har genom århundradena löst detta genom att söka den absoluta fattigdomen; genom klosterordnar och på annat sätt. Men det kan inte fungera för alla. Våra moderna livsstilar är nu under omprövning. Av klimatskäl kan vi inte räkna med samma transporter, långväga matimport och ständigt ökande bostadsyta som tidigare. Leder detta till att vår frihet minskar? Det beror på. Jag tror att dagens båda texter, trots att de skenbart adresserar så kallade religiösa frågor, har en hel del att säga om friheten i materiellt välmående samhällen. Det är ovärdigt att upphöja konsumtionen till tvingande krav. Det är skumt när vi uppmanas konsumera vad vi inte behöver, i den heliga tillväxtens namn. Men det kan bli lika problematiskt med hårda och brutala nedskärningar av det ena eller det andra: på väg mot ekofascism eller övervakningssamhälle. Vad Jesus och Paulus lär oss om *frihet* är att vi kan utveckla ett självständigt omdöme, skaffa oss sådana tankevanor som sätter människans väl i första rummet och som lär oss att inte tveka att bryta mot regelsystemen när de inte längre respekterar människans väl.

Detta kräver träning och medvetenhet. Köpfria dagar är en oskyldig men vettig tanke. Fasta är en klassisk teknik i kristen tradition; jag undrar om den inte kan få en ny dimension inte bara som hälso-kick utan också som en hjälp till eftertanke: vad behöver jag egentligen? Att medvetet bryta med de mönster som reklam och vanor prackar på oss, en slags kommersiell olydnad, kanske inte är någon dum idé. Du blir en friare människa, mer trogen mot det som du är ämnad att bli.

Friheten kan alltså leda oss på spännande vägar. Några kommer att fortsätta gömma flyktingar och asylsökande. Vi kan alla fundera över och träna oss på lagom konsumtion och bättre uttänkta livsvanor. Men vi kan också bli ledda till alldeles nya saker – lagliga eller olagliga – som vi inte ser tydligt i dag. Det kan bli en spännande resa. För som Paulus säger: I ett liv med Kristus Jesus kommer det an på *tron*, som får sitt uttryck i *kärlek*. Låt oss värna vår frihet att följa honom på den kärlekens väg.

Amen.